

տացուցին: Բայց յայտնի է, թէ այս քարե-
ղէն շիրմը մեծ արժէք ունէին և բնիկ ա-
րուեստաւորաց դուրին արգասիք էին:

ԺԳ. դարու մէջ ի Տուռնէ կար քանդա-
կազործութեան դպրոց մի, որուն արտագործած
բազմաթիւ ձեռագործքն անշուշտ զամենքը
պիտի զարմացնէին, եթէ զանոնք խորտակած
լինէին ԺՁ. դարու պատկերամարտը: Յիրա-
ւի, կը տեսնենք Brabantի դուքս մի,
Յովհաննէս Գ. որ մահաբաձան կանգնել կու
տայ իւր հօրեղբոր Հենրիկոսի յիշատակը
պատուով և անար: Լուսինն Ս. Պետրոս ե-
կեղեցւոյ մատրանց միոյն մէջ կը գտուի
հիւանաքարէ շիրմ մի Brabantի դուքս
Հենրիկոսին պատկած արձանով, բարձրաքան-
դակ և լաւ շինուածք, որ անշուշտ ԺԳ.
դարու ճարտար արուեստաւորի մը գործ է:

Յետագայ դարերն ամենակարեւոր յեղա-
նակ մի կը խաղաղեն արուեստի պատմութեան
համար: Ձեռագործք կը բազմապատկուին.
յիշենք միայն Ս. Պետրոսի հրաշալի բեմերն
ի Լուվէն, և Ս. Գումմերի ի Լիէր, Ս.
Պետրոսի տապանակները ի Լուվէն. խորշե-

լով կոփածոյ քարէ զոթացի աշտարակներ,
զմբեթարդներ, աշտարակիկներ, կամարա-
կալք, փոքր սնդիրք, զարմանահրաշ կերպով
փորուած խումբեր, Հալի եկեղեցւոյն մկր-
տարանքն, և եւս Մարիամու Բուրգոն և
Յանգուզն կարողոսի շիրմքն ի Բրիւժ (Bru-
ge), որոնք փորձաբարէ են և ոսկեզօծեալ
պղնձով զարդարուած, և յիրաւի հրաշակերտ
իրենց ճարտարարուեստ նորութեամբ: Նաեւ
եկեղեցեաց զանձարանք ունին բազմաթիւ
հրաշալի մասնատուփեր և նշխարատուփեր,
որոնք ոսկեբալկան ձեռագործք են, և շատ
հեղ կը ներկայացնեն կաթոլիկէի դրսի ե-
րեսը հանդերձ իւր գաւիթներով և արձանա-
լից կոր կամարներով, ամպուլաններ, աշ-
տարակներ, և զրասանգներով զարդարուած
փոքրիկ զանգակատներ: Այս նորարուեստ
հրաշակերտներու հեղինակներ եղած են ան-
շուշտ տեղացի արուեստաւորքն, որոնք սով-
թիւն չունենալով ձեռագործաց ներքեւ ի-
րենց անուանքը ստորագրել, անձանթով կը
մնան մեզ. սորա կը կոչուէին միայն ոսկե-
րիչք, պատկերակոփք և պատկերագործք:

Շարայաբեդի

ԱՍՏՈՒԾՈՅ Է ՇՈՒՈՎՄ

ՏԱՂ

Բնակէ Աստուած

Վերք. Ենեւիւ

Գիշեր ի Կիլիկոյ սըփուէր ըզբող իւր մըթին:
Մենաւոր, մինչ իւրքն ի քուն կային ի ստուեր զովագին,
Յաղթականն պերճացեալ ընդ հանդերձեալ իւր նըսիհ,
Ի սեամբս խորանին իւրոյ հըսկէր անհամբեր,
Բողոք առ գիշեր ու առ այգն եղեալ լուսաբեր՝

Ձի ծագէր յամբը զօր վաղուի:

« Գիշեր, ճն, ճնպեաց ի ճնմ, զի կապիտոլ առ վաղիւ,
Յաղթողին Արկոլայ ամբարձցին կառք քաջանիւ.
Վաղիւ Հոովմ՝ զարթուցեալ ի չոխդն իմոց արուծեանց,
Հոովմ՝ միայն արժանաւոր փառացրս յարկ մեծաշուք
Նաղեսցի պերճապայծառ իւր պանծալի հանդիսիւք,
Ընդ անցելոյն յաղթանակաց »:

Ասէր նա, և վաղ իսկ ըստուեքը հոռուք ոչ սակաւ ի միջոյ նըշխարաց նընջեցելոց ընդ երկնաւ,
կանգնէին յօտին դիտել զնորայն կառաց արշաւան,
Տեսանել եթէ քաղաքն՝ որ չէ ինչ այլ՝ բայց խուճապ,
Ունիցի՝ արդեօք զարթնուլ, և հին Հըռովմի հոյակապ
Նընցի՝ կըրկին ընդ գիւցազան,

Այլ խորանք յանկարծուստ դըղըրդեցին ճակատուն.
Եւ նըշանք դըժընդակք ընդ անձն անցին քաջարւոյն.
Երիվար իւր ըզդողի հարաւ և ինքըն սոսկաց.

Զի ետես երեւեալ ի մըրըրկացն ի ծոցի

Ըզհուովմայն Դիտապետ՝ որոյ մականն սքանչելի

Սանձէր երբեմն զԱտտիղաս,

« Ի բաց... ծերունին ասէ, միայն ինքն Ատտուած
կարէ զգահ իւր զետեպել յօթնաբլուրն աւերած.
Տիեզերք քո՛ են, բայց Հոռով՝ յաւիտենից Արարչին.
Յաւերակս համբաւատենչո՛ւ ուր տիրացաւ յաղթութիւն,
Թոյլին գարք յանցանել իւրեանց պարծանքս բազում՝
Եւ մեծութիւնս՝ մահկանացուն,

» Փախի՛ր... յորմէ հետէ պատուաբքս ամուր արաստոյ
կրեն զանուն ի ճակատ շանթընկեցին Ատտուծոյ,
Զիշխէ առ տեղեքս ըզկայ առնուլ յաղթութիւն:
Վայ որում անկուշեալ ըզբարկաճայթ իւր շանթիս,
Ժըտիցի մըրցել խըլել սքանչեպաշուք ըզտեղիս

Յամենազօր բազկէ նորուն,

» Զերդ առիւծ մատակ գառեալ զկորեամբն ի քուն քաղցրաքուն,
Եւ արքայն կենդանեաց զորջովն հըսկէ անդ արթուն,
Անհանդարտ, հրացայտ աչօք, մոռնչեալ ըզտիւ և ըզցայգ.
Սապէս բաց են Ատտուծոյ աչկունքն ի սուրբ դամբարանս,
Ուր հարսնըն Քրիստոսի բարեպաշտիկ ի տապանս

Սիրոյն տածէ զպտուղս անուշակ,

» Հանգունակ քո եկեալ եհաս ի նժոյգս օդապար
Միովտեան ծովակին սարսափելի մանկանց պար.
Մըրըրիկ նոցայն բարբառ, փայլատակունք նոցուն՝ աչք,
Ոստոց պէս գունակ կամ թէ հասկաց զազգազգիւն,
Հզօրք կործան անկանէին քաղաքք ու ամուրք հաստատուն

Հանդէպ գընդացըն երկաթեաց,

» Եւ ի քաղաքն յաւիտենից խորտակեցան բնաւք համբուն:
Վըրժագործն ընդ բազկօք թէպէտ անկաւ Տէրութիւն,
Եւ տապաստ յոտըս նոցին գիւցաղըն կայ տիրեբեան.

Այլ յորմունս իւր խաթարեալս և ի մղեզեալ ապարանս,
Պատուհաւքս այս Ատտուծոյ՝ շանթից իւրոց համանմանս՝

Հարուածովքն իւ հարին կորեան,

» Ո՛հ, մի՛՛ զկառսըդ փըշըն զար ի պարիապըս դու յայս,
Որ զայնչափ գիւցազանց տեսին ըզմահ և զօրհաս,
Հոռովմայ ոչ գոյ իւր թագ, դադաղք եեթ են նորա.
Տեղի է սա քաւութեան մեղանշական պարծանաց.

Աստանօր մեռաւ Բուրբոն¹, և Յաղթութիւն սըգաղդեաց

Մուտ այրի յիւր մարմնոյն վերայ:

» Ի բեկորս աստանօր գաւազանաց և գահից,
Դողութեամբ խոնարհեցին ըզթագս արքայք պերճալից.

Աստանօր եկըն առ ոտս իմ՝ անկանել Աստիղաս:

Որ զլըտուցըս մոլեգին սանձէն ալեաց և ծովու,
Հրաման տայ, երբ և կամի, երկիր հնազանդ և հըլու
Իւր ևս կարճել պիտի զընթաց:

» Կացցես այգրբ և դու, թէպէտ առ ոտսդ խոնարհ
Անկեալ կայ իտալիա ներքոյ սըրոյդ հըլուաբար,
Եւ աթոռք իւր և արքայք լըծեալ ի կառսդ յաղթական.
Ըզտեղի առցես այգրէն, թէպէտ զինեալ կայծակամբ,
Թէպէտ իշխեցողք երկրի ահիւ գողութեամբ:

Տըժգունեսցեն քո յանդիման:

» Զուր արծուին սիգապանծ յիւր ի թըռչան խրոխտագոյն
Ի Կապիտոլն հինաւորց այսբէն եգիտ զիւր ըզբոյն,
Եւ զարթայց ըզհռովմայ ժողովըրդոցն ըզչիրմ:

Զուր, ահեղ տիեզերակալդ, զըմբեալ փառացդ ի շոգի
Քո՛ պէս պատրելոյ յաղթանակաւ՝ աշխարհի

Ասես կանխաւ Հըռովմ է իմ:

» Աստուծոյ է Հըռովմ... փայլականաբերդ ընդ բազկաւ
Իշխան ևս յուզել սարսել զհըլու երկրի ծիրն անբաւ,
Յահաւորըդ գաւազան կարես ջաղխել զամենայն.

Այլ իշխել Աստուծոյ է միայնոյ ի հինն հոգ
Ուր մահ ցըմահացուս ասէ ի ձայն իւր խրոխտող.

Եթէ Աստուած է մեծ միայն:

» Անսա կաց, յաղթանակք քեզ ըպասեալ մընան դեռ,
Զայալուչն ևեթ քոյոց չըքեղ յաղթիցըդ տեսեր
Խոնարհել թէ գիտիցես այսօր զճակատ քո ռազմիկ:
Դի՛ր ըզյաղթութիւն առ ոտս ում՝ զայն ընձեռէն,
Իշխեսցես յաւուր միում և ի թագիդ ճաճանչէն

Տիեզերաց չըլասցին բիրբ:

» Եղիցես երբեմն մեծ... Այլ նեղէ զքեզ իմ բարբառ.
Ո՛հ, փախիր, զի թէ երբեք մոյրեալ յայդ բաստ պայծառ
Ածես ըզԿաղթութիւն ի մահահոտս յայս ի վայր,
Յափունըս հեռաւորս առ քարաժեռ մի գըժնեալ
Աւերակս հատակոտորս տեսի... դամբան... և չըղթայ,

Երթ, որդեակ, Հոովմ Աստուծոյ է »:

Ասաց, և մինչ ընդ այգն ի ցընծութեան աղաղակ՝
Իբր արծուի սովատանջ ի նըկատեալ նապաստակ՝
Գըրոհ տայր զօրականն հուր բոց չընչեալ ի սըրտէ,
Դիւցազն, արտասուագին աչք ուի ձայն սարսուսեր
Անհամբեր զօրուն նահանջ արկեալ սաստիւ և ասէր.

Փախիցնուք.... Հոովմ Աստուծոյ է:

Դիշքրեոյ

1. Բուրբոն, սպարապետն հոյանուն, վերաւորեցաւ մահաբեր վերջ՝ ի խորտակել զօրաց նորա զպարխոս Հոովմայ: